

Dominika Popielec

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego

e-mail: dominika@popielec.pl

ORCID: 0000-0002-9583-0861

DOI: 10.34813/11coll2019

PROBLEMY SIŁ ZBROJNYCH UJAWNIONE PRZEZ WHISTLEBLOWERÓW NA ŁAMACH MEDIÓW W POLSCE – CASE STUDY

STRESZCZENIE

Celem artykułu jest przedstawienie stosunkowo nowego zjawiska whistleblowingu w Polsce, które doczekało się polskiego wariantu „sygnalista” na określenie działań osoby, która informuje o nieprawidłowościach w swoim miejscu pracy. Intencją artykułu była analiza czynników sprzyjających tej formie aktywności obywatelskiej na gruncie polskim. Podjęto się weryfikacji stopnia wykorzystania whistleblowingu przez żołnierzy do informowania mediów o patologicznych mechanizmach obecnych w Żandarmerii Wojskowej.

Słowa kluczowe:

whistleblower/sygnalista, media, aktywność, mobbing, molestowanie, korupcja, Żandarmeria Wojskowa.

Wprowadzenie

Edward Snowden, Chelsea Manning czy Christopher Wylie to whistleblowerzy o międzynarodowym statusie rozpoznawalności w ostatnich latach, na którą złożyło się kilka czynników. Jednym z nich jest niewątpliwie istota ujawnionych informacji opinii publicznej, które dotyczyły odpowiednio zakresu inwigilacji społeczeństwa (Snowden, 2013), treści dokumentów amerykańskiego wywiadu (Manning, 2010) i wycieku danych z Facebooka do firmy Cambridge Analytica oraz ich dyskusyjnego wykorzystania w celach politycznych (Wylie, 2018). Upublicznienie tych kwestii nie byłoby możliwe w takim kształcie, gdyby nie zainicjowanie przez nich współpracy

z mediami¹, które nagłośniły poszczególne przypadki. Na tę decyzję wpływ miało nie tylko oddziaływanie mediów z uwagi na wypełnianie funkcji informacyjnej i kontrolnej, co było wyraźnie akcentowane przez whistleblowerów, ale również marginalizowanie problemu przez ich przełożonych. Za kolejny powód takiej decyzji należy uznać sprzeciw sygnalistów wobec obserwowanych praktyk w miejscu pracy, co jest jednym z kluczowych elementów definicji whistleblowingu (National Whistleblower Act 2019)².

O ile whistleblowing cieszy się ugruntowaną pozycją w krajach obszaru anglosaskiego o dojrzałych demokracjach, o tyle zasadnym jest zastanowienie się nad występowaniem tej formy aktywności w państwach, które przyjęły ten model ustrojowy po roku 1989. W tym gronie znalazła się również Polska, która stworzyła dzięki temu warunki do funkcjonowania niezależnych mediów oraz załączki społeczeństwa obywatelskiego. Zatem przyjmując, że angażowanie się obywateli w proces ujawniania nieprawidłowości za pośrednictwem mediów jest jednym z rodzajów aktywności obywatelskiej w imię dobra ogółu, warto poddać analizie obecność tego zjawiska w polskiej przestrzeni publicznej. W związku z tym sformułowano poniższe pytania badawcze:

- Czy w polskiej przestrzeni publicznej występuje zjawisko whistleblowingu, a jeśli tak, to na jakim poziomie?
- Czy istnieją rozwiązania prawne regulujące whistleblowing w Polsce?
- Jak wygląda relacja whistleblower-media w Polsce?
- W jaki sposób współpracują dziennikarze z whistleblowerami?
- Jaki jest zasięg oddziaływania tekstów dziennikarskich powstałych na

¹ W przypadku współpracy z mediami, należy podkreślić, że Snowden i Wylie ujawnili informacje dziennikarzom „The Guardian”, natomiast Manning udostępniła dokumenty portalowi WikiLeaks. Zwrócenie się do dziennikarzy świadczy o wciąż stosunkowo dużym zaufaniu do mediów, które są postrzegane jako jeden z filarów demokracji.

² Za punkt wyjścia w sensie terminologicznym uczyniono definicję zaproponowaną przez organizację National Whistleblower Center (USA), że *whistleblowing* według prawa (obszerne ramy prawne w USA: False Claims Act, Dodd-Frank Act, Whistleblower Protection Act; prawa whistleblowerów zależą od procedur określonych w ponad 50 różnych przepisach federalnych i stanowych) to: „ujawnienie informacji, które w uzasadniony sposób naruszają prawo, reguły, przepisy oraz dotyczą rażąco złego zarządzania, marnotrawstwa funduszy, nadużycia władzy, a także stanowią poważne i szczególne zagrożenie dla zdrowia publicznego i bezpieczeństwa”. Warto również podkreślić, że NWC zwraca uwagę na znaczącą rolę mediów w ujawnieniu otrzymanych informacji od whistleblowera będącego szczególnym rodzajem źródła. Definicja za What Journalists Need to Know about Whistleblowers, <https://www.whistleblowers.org/what-journalists-need-to-know-about-whistleblowers/>

podstawie informacji przekazanych przez whistleblowerów?

Analizie poddano materiał badawczy, na który składały się teksty śledcze dziennikarzy portalu Onet.pl dotyczące licznych nieprawidłowości w Żandarmerii Wojskowej, o których informowali whistleblowerzy (sygnaliści). W związku z tym wykorzystano analizę treści w ujęciu ilościowo-jakościowym w konkretnych artykułach, metodę porównawczą oraz studium przypadku. Należy przy tym wspomnieć, że w publikacjach prasowych dziennikarze stosowali polski odpowiednik tego pojęcia – sygnalista, co było także wykorzystane w pracy.

Charakter relacji whistleblowingu i mediów w Polsce – przyczynek do dyskusji

Whistleblowing jest coraz bardziej zauważalnym zjawiskiem w Polsce w perspektywie medialnej i społecznej. Niejednokrotnie upublicznienie informacji przyczyniło się do poszerzenia debaty publicznej oraz implikowało określone reakcje instytucji publicznych. Duża w tym zasługa mediów, co wynika z potrzeby wypełniania ich fundamentalnych funkcji – informowania i kontrolowania, co wynika z odpowiednich zapisów prawa prasowego (Ustawa o prawie prasowym z dnia 26 stycznia 1984 r., Dz. U. 1984 Nr 5 poz. 24)³ i Konstytucji RP z 1997 roku. Bogdan Michalski stwierdza, że dziennikarzy należy postrzegać jako „mandatariuszy społecznych realizujących obywatelskie prawa między innymi do poinformowania, krytyki oraz kontroli społecznej” (Michalski, 1998, s. 35).

Za równie istotne należy uznać zaangażowanie organizacji pozarządowych by wymienić chociażby Helsińską Fundację Praw Człowieka (HFPC) czy Fundację im. Stefana Batorego. Wspomniane podmioty, które działają na rzecz korzystnego klimatu wokół whistleblowingu, zgodnie podkreślają wagę współpracy sygnalistów z reporterami ze względu na rodzaj ujawnianych informacji. Świadczy o tym wydanie pewnego rodzaju kompendium wiedzy dotyczącego ochrony zarówno dziennikarzy, jak

---

³ Należy wskazać na art. 1 prawa prasowego brzmiący: „Prasa, zgodnie z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej, korzysta z wolności wypowiedzi i urzeczywistnia prawo obywateli do ich rzetelnego informowania, jawności życia publicznego oraz kontroli i krytyki społecznej”. Nałożony przez ustawodawcę na dziennikarza obowiązek ochrony dóbr osobistych, interesów informatorów działających w dobrej wierze zawarty w art. 12 prawa prasowego stanowi sprzyjającą okoliczność dla tej formy aktywności obywatelskiej.

i sygnalistów, który jest rezultatem przeprowadzonej przez HFPC na przełomie 2015 i 2016 roku. Autorzy przewodnika zgodnie przyznają, że ten temat na gruncie polskim jest stosunkowo nowy (Głowacka i in., 2016, s.7), a terminem „sygnalista” określa się „osoby, które w interesie ogólnym ujawniają znane im nieprawidłowości mające publiczne znaczenie w działaniach instytucji władzy lub innych podmiotów” (Głowacka i in., 2016, s. 7). Przytoczona definicja niewątpliwie nawiązuje do ugruntowanych pojęć obszaru anglosaskiego, którymi posługuje się przywoływana uprzednio organizacja National Whistleblower Center. Dodatkowo autorzy zwracają uwagę, że status sygnalisty predestynuje do użycia w tym przypadku znanego już pojęcia „kontrolera publicznego” (ang. *public watchdog*) zarezerwowanego dotychczas dla mediów i organizacji pozarządowych (Głowacka i in., 2016, s. 7). Ta perspektywa teoretyczna ilustruje przede wszystkim szczególny charakter działalności sygnalistów w odniesieniu do mediów, instytucji, sfery publicznej i społeczeństwa. Uwidacznia się ona w postaci współpracy whistleblowera z dziennikarzem, sposobami informowania oraz w zakresie oddziaływania na otoczenie.

Należy również odnotować, że dużo miejsca poświęcono zagadnieniom takim jak prawna ochrona sygnalistów gwarantowana przez Europejski Trybunał Praw Człowieka czy rozwiązań proponowanych na gruncie polskiego prawa dotyczących m.in. tajemnicy dziennikarskiej regulowanej przepisami *Ustawy o prawie prasowym* (Ustawa o prawie prasowym z dnia 26 stycznia 1984 r., Dz. U. 1984 Nr 5 poz. 24)⁴. Autorzy przewodnika wyraźnie zaznaczają, że działalność zarówno sygnalisty, jak i dziennikarza, jest obciążona ryzykiem inwigilacji, które można ograniczyć stosując chociażby zasady bezpiecznego przechowywania danych w tzw. chmurze (Poradnik-przedsiębiorcy.pl, 2017, Młodytechnik.pl)⁵. Za kolejną metodę przeciwdziałania inwigilacji uznano korzystanie z narzędzi szyfrujących np. PGP czy Signal (Głowacka i in., 2016, ss. 100-102).

---

⁴ Do tajemnicy dziennikarskiej zobowiązani są w myśl tejże ustawy: dziennikarz, redaktor, redaktor naczelny, redakcja, co jest odpowiednio uregulowane w art. 7 ust. 2 pkt 5, art 7 ust. 2 pkt 6, art. 7 ust. 2 pkt 7, art. 7 ust. 2 pkt 8.

⁵ Jedną z definicji określa, że „Chmura to model składowania danych, w którym przechowywane są one na serwerach, a fizyczne otoczenie jest zazwyczaj własnością lub jest zarządzane przez firmę hostingową. Dostawcy chmury są odpowiedzialni za utrzymanie i chronienie danych dostępnych na oferowanych przez nich serwerach. Chmura wciąż jest jednym z względnie bezpiecznych sposobów przechowywania danych, sporadycznie odnotowywane są ataki hakerskie.

Za niezwykle ważną należy uznać stronę internetową sygnalista.pl, która jest prowadzona przez Fundację im. Stefana Batorego. Jej rola jest nie tylko informowanie o działaniach wspierających sygnalistów w Polsce, ale również edukowanie w tym zakresie prawa. Pomocne dla sygnalistów i pracodawców będą analizy i opracowania tejże fundacji oraz innych instytucji/organizacji np. OECD, Komitet ds. Prawnych i Praw Człowieka Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy PACE, Instytut Spraw Publicznych (Sygnalista.pl, 2018). Należy zaznaczyć, że zainteresowanie Fundacji im. Stefana Batorego jest systematycznie zgłębiane od roku 2008, o czym świadczy publikacja autorstwa Anny Wojciechowskiej-Nowak pt. „*Jak zdemaskować szwindel? Czyli krótki przewodnik po whistle-blowingu*” (Sygnalista.pl, 2019). Za działanie w interesie publicznym należy uznać zaproszenie społeczeństwa do wyrażania opinii na temat obywatelskiego projektu ustawy o ochronie sygnalistów, która spotkała się z zainteresowaniem m.in. pracownika naukowego, dziennikarki, poszczególnych obywateli (Sygnalista.pl, 2019).

Rola sygnalisty w cyklu publikacji dziennikarzy Onet.pl na temat nieprawidłowości w Żandarmerii Wojskowej

Dostrzeżenie tej problematyki przez HFPC akcentującej istniejące relacje na linii whistleblower-media wymaga weryfikacji na konkretnych przykładach. Analizie poddano materiał badawczy, na który składały się dziennikarskie artykuły skoncentrowane na tematyce wojskowej opublikowane na portalu informacyjnym Onet.pl ze szczególnym uwzględnieniem roli jaką odegrali informatorzy, nazywani także sygnalistami.

Przedmiotem zainteresowania dociekań reporterskich od października 2017 roku były pojawiające się nieprawidłowości w Żandarmerii Wojskowej (ŻW) np. mobbing, molestowanie, niezgodne z prawem pozyskiwanie informacji. Analizowane publikacje były wynikiem śledztwa dziennikarskiego zarówno indywidualnego, jak i zespołowego, co ilustruje poniższa tabela:

Tabela 1. Artykuły na temat nieprawidłowości w Żandarmerii Wojskowej na portalu informacyjnym Onet.pl

Autor	Tytuł i data publikacji
Marcin Wyrwał, Edyta Żemła	„Dowódcy Żandarmerii Wojskowej chcieli zakneblować usta sygnaliście. Sąd oddalił ich wnioski”, 19.09.2018 (A1)
Marcin Wyrwał	„Jak Żandarmeria Wojskowa nielegalnie pozyskuje wrażliwe dane”, 1.03.2018 (A2)
Paweł Ławiński, Marcin Wyrwał, Edyta Żemła	„Mobbing i molestowanie w żandarmerii. Ostatnia sprawa porucznik Marii”, 10.11.2017 (A3)
Paweł Ławiński, Marcin Wyrwał, Edyta Żemła	„Mobbing nie jest przestępstwem do końca, czyli jak żandarmeria nie ochroniła kapral Anny”, 22.10.2017 (A4)

Źródło: Zestawienie na podstawie analizy zawartości portalu Onet.pl w okresie X 2017 – IX 2018. Umieszczone kody publikacji oznaczone odpowiednio A1, A2, A3, A4 zostały wprowadzone na potrzeby niniejszego artykułu.

Należy podkreślić, że ten temat był konsekwentnie realizowany przez konkretnych dziennikarzy, co wynika ze znajomości zagadnienia oraz reporterskiego doświadczenia. Przemawia za tym piętnastoletnia aktywność dziennikarska Edyty Żemły poruszająca tematykę wojskową, która pełniła m.in. funkcję redaktor naczelnej portalu polska-zbrojna.pl, a także była korespondentką wojenną w Afganistanie (Onet.pl, 2019). Kolejną osobą zajmującą się tą tematyką jest Paweł Ławiński – wieloletni dziennikarz związany w przeszłości z „Gazetą Wyborczą” i „Tygodnikiem Solidarność”, aktualnie pełni funkcje zastępcy dyrektora programowego Onetu (Onet.pl, 2019). Ostatni z grona, Marcin Wyrwał, jest

dziennikarzem Onetu i autorem książki o rewolucji na Ukrainie (Onet.pl, 2019). W związku z tym można zaobserwować, że przy analizowaniu problemów występujących w ŻW niezbędne było doświadczenie zawodowe by w sposób staranny i rzetelny, z zachowaniem najwyższych standardów dziennikarskich, zwrócić uwagę odpowiednich instytucji na liczne nieprawidłowości np. ze strony Rzecznika Praw Obywatelskich (Ławiński i in., Onet.pl, 2017)⁶.

O potrzebie prowadzenia śledztwa reporterskiego w tym obszarze świadczy także fakt przyznania dziennikarzom Nagrody Specjalnej podczas XV Gali Nagrody Dziennikarzy Małopolskich w roku 2018 (Onet.pl, 2018). Nie był to jedyny sukces dziennikarskiego zespołu, gdyż ich artykuły były podstawą nominacji do nagrody Pióra Nadziei 2018 przyznawanej przez Amnesty International, która honoruje w ten sposób zwrócenie uwagi opinii publicznej „na przypadki łamania praw człowieka” za pośrednictwem mediów (Amnesty.org.pl, 2018).

Na podstawie niemalże rocznego wielowątkowego śledztwa można stwierdzić, że dziennikarze dbali o zachowanie rzetelności i staranności w trakcie pracy. W każdym z tytułów zostały zawarte problemy tej formacji mianowicie ograniczenie swobody wypowiedzi (A1), nielegalne pozyskiwanie danych (A2), mobbing (A3, A4), molestowanie (A4). Drugi, istotny wątek, który warto poruszyć, to użycie słowa „sygnalista” i stosowanie nazwy własnej dla sygnalisty w sposób świadomy z uwagi na ochronę źródła informacji za jaki należy uznać tę osobę.

W artykule oznaczonym A4 żołnierka jest nazwana: „Anna”, „kapral Anna”, „pani kapral” co było podyktowane dobrem informatorki, a jej dane osobowe są dziennikarzom znane (Ławiński i in., 2017)⁷. Z artykułu czytelnik dowiaduje się o stalkingu, mobbingu, zastraszaniu, napaści, blokowaniu awansu zawodowego, którego doświadczyła informatorka. Dziennikarze

---

⁶ Tomasz Oklejak, naczelnik Wydziału ds. Żołnierzy i Funkcjonariuszy w biurze Rzecznika Praw Obywatelskich, podkreślił, że ciężar gatunkowy poruszanych problemów, takich jak mobbing i molestowanie, w artykułach na portalu Onet wymaga konkretnej reakcji RPO w postaci szczegółowego zbadania sprawy kapral Anny czy podporucznik Anny służących w ŻW. P. Ławiński, M. Wyrwał, E. Żemła, RPO: zbadamy wszystkie sprawy molestowania i mobbingu opisane przez Onet, 14.11.2017, <https://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/rpo-zbadamy-wszystkie-sprawy-molestowania-i-mobbingu-opisane-przez-onet/jbxb74g> (dostęp: 25.01.2019).

⁷ P. Ławiński, M. Wyrwał, E. Żemła, „Mobbing nie jest przestępstwem do końca”, czyli jak żandarmeria nie ochroniła kapral Anny, 22.10.2017, <https://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/mobbing-nie-jest-przestepstwem-do-konca-czyli-jak-zandarmeria-nie-ochronila-kapral/791tcs3> (dostęp: 25.01.2019).

przedstawili również przebieg kariery zawodowej „Anny” z uwzględnieniem najważniejszych osiągnięć. Chociaż w tekście na pada określenie „sygnalistka” to działania „kapral Anny” są charakterystyczne dla zjawiska whistleblowingu z uwagi na poinformowanie przełożonych (również ówczesnego ministra obrony narodowej) o mających miejsce nieprawidłowościach, co jest czynnikiem warunkującym to zjawisko.

Natomiast w artykule A3 kolejna sygnalistka, podporucznik Maria, także spotkała się z mobbingiem i molestowaniem ze strony przełożonego, co nie pozostało bez wpływu na jej karierę i zdrowie. W tekście informatorka figuruje jako „Maria”, „podporucznik Maria”, „żołnierka”. W analogiczny sposób dziennikarze opisują karierę wojskową „Marii”, akcentując przy tym jej istotny wkład w ujawnieniu kradzieży paliwa lotniczego przez 97 osób (Ławiński i in., 2017)⁸. Ponadto nie stosują określenia „sygnalista”, ale w tekście przedstawiono działania „Marii”, które należy zaklasyfikować do tej szczególnej formy aktywności jaką jest whistleblowing. Dziennikarze opisują również sposoby dyskredytacji informatorki przez trzech anonimowych żandarmów, którzy obarczyli winą „Marię” (Ławiński i in., 2017).

Tabela 2. Konstrukcja artykułu w sprawie „kapral Anny” i „podporucznik Anny”

Element	A4	A3
Nazewnictwo stosowane przez dziennikarzy	„Anna”, „kapral Anna”, „pani kapral”	„Maria”, „podporucznik Maria”, „żołnierka”
Ochrona danych osobowych i wizerunku	tak	tak
Specyfika problemu (sfera prywatna/sfera zawodowa/ oba warianty)	oba warianty (w szczególności sprawy prywatne, intymne)	oba warianty (w szczególności sprawy prywatne, intymne)
Opisanie przebiegu kariery	tak	tak

⁸ Artykuł: Mobbing i molestowanie w żandarmerii, Ostatnia sprawa podporucznik Marii, 10.11.2017, <https://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/mobbing-i-molestowanie-w-zandarmerii-ostatnia-sprawa-podporucznik-marii/90hhtel> (dostęp: 25.01.2019).

zawodowej z uwzględnieniem najważniejszych osiągnięć		
Informowanie przełożonych o problemach	tak	tak

Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy artykułów oznaczonych A4 i A3.

Należy zauważyć, że w obu tekstach nie pojawia się słowo „sygnalistka”, co można tłumaczyć tym, że uwaga dziennikarzy była skoncentrowana w dużej mierze na jednostce, która spotkała się z patologicznymi zachowaniami w pracy w sposób bezpośredni. Ze względu na osobisty wymiar historii w każdym przypadku można zrozumieć logikę konstrukcji dwóch artykułów. Warstwą dominującą okazały się problemy kobiet (dotyczące kwestii prywatnych, często intymnych) w jednej z formacji wojskowych, co nie deprecjonuje szerszego tła katalogu nieprawidłowości występujących w ŻW. Warto przy tym podkreślić, że również te aktywności należy rozpatrywać z perspektywy bilansu zysków i strat, co było wyraźnie zaznaczone przez dziennikarzy w tych przypadkach. Jednocześnie na końcu publikacji dziennikarze umieścili informację, że czekają na kontakt innych osób, które doświadczyły analogicznych problemów jak „Anna” i „Maria”.

Równie istotnym wątkiem w sprawie jest postawa innego sygnalisty, który zdecydował się na używanie danych osobowych i wizerunku. Ta decyzja była podyktowana tym, że ów sygnalista, mjr Pankowski, informował o patologicznych działaniach w ŻW. Z jednej strony ujawnienie za pośrednictwem dziennikarzy skali problemów w konkretnym miejscu pracy ma charakter alertu implikującego reakcję odpowiednich instytucji, w tym przypadku RPO, a z drugiej może powodować bezpośrednie reperkusje na sygnalistę, np. utratę pracy, szykanowanie, depresję. Jednocześnie zasadne jest zwrócenie uwagi na towarzyszące naciski na dziennikarzy, które także nie ominęły reporterów Onetu. Krótco po opublikowaniu przypadków mobbingu i molestowania otrzymali oni e-mail od radcy prawnego żandarmerii o następującej treści: „Wzywam Pana/Panią do zaprzestania publikacji dotyczących Żandarmerii Wojskowej, w szczególności w formie artykułów, reportaży, felietonów czy relacji – do czasu zakończenia wyjaśniania spraw poruszanych przez Onet, przez powołane do tego instytucje i organy pań-

stwowe” (Żemła, 2018)⁹. Ponadto podważano wiarygodność jednego z sygnalistów, mjr Roberta Pankowskiego będącego głównym źródłem dziennikarza, który ujawnił kwestie związane z wyłudzeniem dodatków wojennych, mobbingiem kobiet, korupcją, stosowaniem podsłuchów (Żemła, 2018). Należy podkreślić, że mjr Pankowski nie ukrywał swojej tożsamości i wizerunku w mediach w przeciwieństwie do sygnalistek¹⁰, co nie stanowi odosobnionego przypadku by wspomnieć *casus* Edwarda Snowdena czy Christophera Wyliego. Dziennikarze opisują mjr Pankowskiego jako „największego sygnalistę nieprawidłowości w polskiej armii” (Ławiński i in., 2018), który alarmował przełożonych o skali występujących problemów. Analogiczny termin w kontekście majora był stosowany przez portal Natemat.pl (Natemat.pl, 2018)¹¹.

Podsumowanie

Whistleblowing, a w szczególności jego istota z perspektywy jakości życia publicznego z uwagi na nagłaśnianie praktyk sprzecznych z prawem i moralnością, staje się widoczny również w Polsce. Pomimo braku funkcjonowania konkretnej regulacji prawnej można zauważyć okoliczności sprzyjające takiemu postępowaniu np. ochrona źródeł dziennikarskich, ale również propozycje organizacji pozarządowych mające na celu ochronę działań sygnalistów. W analizowanym studium przypadku model współpracy pomiędzy tymi szczególnym informatorami a dziennikarzami nie odbiegał od standardów wypracowanych przez dziennikarzy takich tytułów prasowych jak „The Guardian”. Należy podkreślić, że w każdej ze spraw weryfikowanych przez zespół dziennikarski Onetu, sygnaliści zdecydowali się ujawnić informacje również natury prywatnej, a nawet intymnej, co przesądza o dużym zaufaniu do dziennikarzy oraz świadomości siły oddziaływania mediów. Publikacje zainteresowały opinię publiczną do tego stopnia, że dziennikarze otrzymywali sygnały od innych osób spotykających się z podobnymi problemami. Kolejny efekt tych dociekań reporterskich był

---

⁹ Artykuł: Oficer żandarmerii ujawnia nieprawidłowości. Prokuratura zleca badania psychiatryczne, 25.01.2018.

¹⁰ Porównaj artykuł: Major Żandarmerii Wojskowej: ta formacja nie stoi na straży prawa, lecz chroni przestępców w mundurach, 18.01.2018.

¹¹ Straszna prawda o Żandarmerii Wojskowej. Major ujawnił kulisy: „ta formacja chroni przestępców”, 18.01.2018.

widoczny w postaci reakcji konkretnych instytucji publicznych np. Rzecznika Praw Obywatelskich, co tym samym świadczy o randze problemu. Rzecznik Adam Bodnar wystosował oficjalne pismo do Komendanta Głównego Żandarmerii Wojskowej z prośbą o wyjaśnienie sytuacji przedstawionej na łamach artykułu „Mobbing nie jest przestępstwem do końca”, czyli jak żandarmeria nie ochroniła kapral Anny” (rpo.gov.pl, 2017)¹². Należy podkreślić również to, że inne media informowały o ustaleniach dziennikarzy redakcji Onet.pl (Wprost.pl, 2017)¹³. Przytoczona egzemplifikacja stanowi odpowiedź na pytanie o zasięg oddziaływania ujawnionych informacji przez reporterów.

Rezultaty pracy reporterskiej, na co wpływ miał warsztat dziennikarski i znajomość tematyki wojskowej, zostały nagrodzone w postaci nagród branżowych i nominacji organizacji pozarządowych. Reasumując, zjawisko whistleblowingu zaczyna być coraz bardziej widoczne w Polsce nie tylko w sensie medialnym, ale przede wszystkim w debacie publicznej z uwagi na ciężar gatunkowy problemu, co zostało wykazane na konkretnym przykładzie.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Ustawa o prawie prasowym z dnia 26 stycznia 1984 r., Dz. U. 1984 Nr 5 poz. 24.
- [2] Głowacka, D., Płoszka, A., Szczaniecki, M. (2016). *Wiem i powiem. Ochrona sygnalistów i dziennikarskich źródeł informacji*, Warszawa: Helsińska Fundacja Praw Człowieka.

---

¹² W tym przypadku źródłem informacji dla RPO Adama Bodnara są konkretne artykuły zamieszczone na portalu Onet.pl. Należy to także traktować jako rodzaj oddziaływania na wybrane podmioty życia publicznego, które powinny być impulsem do określonych działań. Rzecznik zwrócił się z prośbą o wyjaśnienie opisywanej sprawy i przesłania dokumentów. Pismo RPO: Wystąpienie RPO do Komendanta Głównego Żandarmerii Wojskowej.

¹³ Dziennikarze podkreślali powagę ujawnionych problemów, akcentując przy tym rolę mediów (funkcja informacyjna i kontrolna) – w tym przypadku portalu Onet.pl. W artykule zacytowano również komentarz RPO Adama Bodnara, byłego ministra Obrony Tomasa Siemoniaka oraz pełnomocniczki MON ds. wojskowej służby kobiet ppłk Anny Pęziół-Wójtowicz. Artykuł: *Molestowanie i mobbing w Żandarmerii Wojskowej? Sprawą zajęł się RPO.*

- [3] Michalski B. (1998). Podstawowe problemy prawa prasowego, Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa.
- [4] Ławiński, P., Wyrwał, M., Żemła, E. (2018.01.18), Major Żandarmerii Wojskowej: ta formacja nie stoi na straży prawa, lecz chroni przestępców w mundurach, pobrane z <https://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/major-zandarmerii-wojskowej-ta-formacja-nie-stoi-na-strazy-prawa-lecz-chroni/49bnz3e> (dostęp: 25.01.2019).
- [5] Ławiński, P., Wyrwał, M., Żemła, E. (2017.11.10), Mobbing i molestowanie w żandarmerii, Ostatnia sprawa podporucznik Marii, pobrane z <https://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/mobbing-i-molestowanie-w-zandarmerii-ostatnia-sprawa-podporucznik-marii/90hhtel> (dostęp: 25.01.2019).
- [6] Ławiński, P., Wyrwał, M., Żemła, E. (2017.10.22), „Mobbing nie jest przestępstwem do końca”, czyli jak żandarmeria nie ochroniła kapral Anny, pobrane z <https://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/mobbing-nie-jest-przestepstwem-do-konca-czyli-jak-zandarmeria-nie-ochronila-kapral/791tcs3> (dostęp: 25.01.2019).
- [7] Ławiński, P., Wyrwał, M., Żemła, E. (2017.11.14), RPO: zbadamy wszystkie sprawy molestowania i mobbingu opisane przez Onet, pobrane z <https://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/rpo-zbadamy-wszystkie-sprawy-molestowania-i-mobbingu-opisane-przez-onet/jbxb74g> (dostęp: 25.01.2019).
- [8] Żemła E. (2018.01.25), Oficer żandarmerii ujawnia nieprawidłowości. Prokuratura zleca badania psychiatryczne, pobrane z <https://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/mjr-robert-pankowski-wyslany-na-badania-psychiatryczne/0wtdghx> (dostęp: 25.01.2019).
- [9] Czy chmury danych są bezpieczne?, pobrane z <https://mlodytechnik.pl/technika/28818-czy-chmury-danych-sa-bezpieczne> (dostęp: 25.01.2019).
- [10] Dysk w chmurze – na czym polega wirtualne przechowywanie danych? (2017.03.07) pobrane z <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/dysk-w-chmurze-na-czym-polega> (dostęp: 25.01.2019).
- [11] Molestowanie i mobbing w Żandarmerii Wojskowej? Sprawą zajął się RPO (2017.10.23) pobrane z <https://www.wprost.pl/polityka/10082652/molestowanie-i-mobbing-w-zandarmerii-wojskowej-sprawa-zajal-sie-rpo.html> (dostęp: 29.11.2019).
- [12] Rozdano Nagrody Dziennikarzy Małopolski (2018.05.19), pobrane z <https://krakow.onet.pl/rozdano-nagrody-dziennikarzy-malopolski-czworo-zwyciezcow-z-onetu/40qnyp2> (dostęp: 25.01.2019).

- [13] Straszna prawda o Żandarmerii Wojskowej. Major ujawnił kulisy: „ta formacja chroni przestępców” (2018.01.18) pobrane z <https://natemat.pl/227691,straszna-prawda-o-zandarmerii-wojskowej-major-ujawnil-kulisy-ta-formacja-chroni-przestepcow> (dostęp: 25.01.2019).
- [14] What Journalists Need to Know about Whistleblowers, pobrane z <https://www.whistleblowers.org/what-journalists-need-to-know-about-whistleblowers> (dostęp: 29.11.2019).
- [15] Wystąpienie RPO do Komendanta Głównego Żandarmerii Wojskowej (2017.10.24) pobrane z <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20RPO%20do%20Komendanta%20G%C5%82%C3%B3wnego%20%C5%BBandarmerii%20Wojskowej.pdf> (dostęp: 29.11.2019).
- [16] <http://www.sygnaLista.pl/analizy-opracowania/> (dostęp: 25.01.2019).
- [17] <http://www.sygnaLista.pl/projekt-ustawy/> (dostęp: 25.01.2019).
- [18] <http://www.sygnaLista.pl/publikacje-fundacji-batorego/> (dostęp: 25.01.2019).
- [19] <https://wiadomosci.onet.pl/autorzy/edyta-zemla> (dostęp: 25.01.2019)
- [20] <https://wiadomosci.onet.pl/autorzy/pawel-lawinski> (dostęp: 25.01.2019).
- [21] <https://wiadomosci.onet.pl/autorzy/marcin-wyrwal> (dostęp: 25.01.2019).

PROBLEMS OF THE ARMED FORCES REVEALED BY WHISTLEBLOWER IN THE MEDIA IN POLAND – CASE STUDY

ABSTRACT

The aim of the article is to present a relatively new phenomenon of whistleblowing in Poland, which has a Polish version of "whistleblower" to describe the actions of the person who informs about irregularities in his workplace. The intention of the article was to analyze the factors that favor this form of civic activity on Polish public sphere. In this article the author has verified of the degree of whistleblowing using by soldiers to inform the media about pathological mechanisms in the Military Gendarmerie.

Keywords:

whistleblower, media, activity, mobbing, sexual harassment, corruption, Military Gendarmerie.